

Kutyák és arkangyalok

(Részlet egy esszéregényből)

Mária-napra két zacskó botanikai tulipánnal érkezem. A házigazda család kertje egészen apró és csöppet sem zsúfolt. Két termetes fa, néhány fal mellé ültetett rózsza, egy szomorú eperfa és sok leander húzza meg a magassági szinteket – a földön pedig számos virágágy, amelyeknek peremére akár le is lehetne ülni. De a kert fölé magasodik az amúgy magasabban elhelyezkedő ház tornácának kiöblösödésében elterülő terasz, onnan rá lehet látni a néhány foltján rendben virágzó kertre, s a kőkockákkal kirakott udvar kissé elhízott, óriás debrecenire emlékeztető német-juhász kutyájára.

Vacsora végén megmutatom az amúgy érsebész házi-úrnak a szememet. S két nappal később a kórház szemészetén órákon át vizsgálja látószervemet a főorvos. A szemhéjamon nem árpa nőtt, hanem egy szemölcs. De az nem jelent különösebb problémát, leoperálják. A bal szememben viszont 3-4 milliméternyi nagy foltban elvált az ideghártya és a hártát borító pigmentréteg. Ezért, hogy úgy látok, mintha a szemem előtt szürke fátyoldarabok lebegnének, s csak a köztük fel-felvillanó résekben élesek a kontúrok.

Nézem a számítógép monitorján a szemem belsejét: mintha egy gömb mélyébe pillantanánk be, amely vérnarancsszínű, s amelyet vékonyka erek szabdalnak meg. Az élesfoltom fölött, mutatja az orvos, ugyancsak van ilyen, senki nem tudja megmondani, mi okból keletkezett lencseszerű folt, amelyet lézerrel vissza lehetne a helyére tapasztani, de már egy apró ballépésnek is az lenne a következménye, hogy kialszik a szemem világa. Így inkább nem műt meg, várjunk egy-másfél hetet, hátha javul az állapotom, s ha mégsem, megfesti az ereket, hogy pontosabb képet kapjon a beteg felületről, azaz a szemem belsejéről.

Kitágított pupillákkal támolygok haza – a napszemüveg ellenére olyan a világ, mintha alulexponált lenne. Minden figyelmem a talpamba gyűlik, ahogy lépkedem, érzem a cipőm alatt a kavicsokat, a járda réseit, s hogy lejt és emelkedik, hepehupás, avagy éppen fűszálak nőttek ki a résekből, s most a rések fűszálain taposok.

S mire délutáni alvásomból fölébredek, visszatér a látásom, a rossz, és annak is örülök. De a boldogságomhoz nyilván hiányzik valami, ha nem csak halat sütök vacsorára, hanem császármorzst is, extra adagot, hogy maradjon holnapra.

Éjjel rosszul alszom, holott este borozgatok, az általában jól altat. Veszek egy nagy palack itáliai, fehér, száraz bort: ugyan ráírták, hogy szulfidot tartalmaz, azaz kéne zene van, de a fejem nem tőle fájdukt meg. Sajgott bár, de nem attól. Elalvás előtt Rotterdami Erasmus Faludy György szerinti életrajzát olvasom, amely nemhogy álomba visz, hanem éberré tesz. Merészen tudálékos mű, ilyen hosszú orrú szöveget csak azok tudnak írni, akik maradéktalanul hisznek saját költővoltukban – amely pótolhatja a szaktu-

dást. Úgy hiszem, nem elég egy-két jellemző vonással felrajzolni az események menetét, még ha korunk olvasóinak szokása ezt igényeli is, hanem filozófusként alapos munkát illik végezni, s persze, háttérben kell maradni. Faludy túlságosan nagyvilági figura ehhez: s még lenne is mentsége, ha humanista módjára szerkeszteni összetett mondatait. De nem teszi. Túl ezen, a monográfia képtelen Erasmus élethelyszíneit megidézni számomra, holott számos pontját ismerem, mert úgy adta a sorsom.

Mindenesetre eldöntöm, ha tehetem, a Brüsszel-közeleli erasmusi házat ismét megnézem majd. Tavaly láttam, egyedül járkáltam a kertjében, néztem a szobákban berendezett kiállítást. S mert a reneszánsz kertben, amelyet fiatal művészek építettek ismét föl, túl sok felvettelt készítettem, lemerült az akku, s vasárnap lévén nem tudtam a környéken rúdelemeket vásárolni, a telefonkészülékemmel készítettem ócska minőségű felvételeket. S azóta is, ha megcsörren a telefonom, némelyeknél az a felvétel jelzi felbukkanásukat, amely Erasmus kéziratának cenzúrázott oldalát mutatja, illetve egy emberarcú koponyát, amely valamiért kedves volt a 16. század első éveiben a kontinensre Angliából visszatért ágostonos kanonoknak.

Brüsszelben nem akad amúgy semmi, ami ezen a házon kívül Erasmusra emlékeztetne. Brüsszel, amely valaha kedves és álmos, a szecesszióval befejeződött kisvárosok halmaza lehetett, az ezredfordulóra fiók-New Yorknak látszik, az összes, ámbár alig tucatnyi épülettel, amelyek az Európai Parlament munkatársainak hipermodern, fém és üveg fellegrái. A kertjei azonban szépek: egy-két színre és rendkívüli tűrőképességű növényekre komponáltak. Legtöbb bennük a fűféle, s itt-ott, de akkor tobzódva, begóniák, rózsák, kasvirágok, zsályák, ugyanabban a – leginkább halvány – színben sok-sok száz vagy akár ezer egyed.

Brüsszelből egyetlen rózsátövet akartam hozni, s bár többször kerestem a természetet, volt, hogy órákig autóztam a külső körgyűrűn, körbe-körbe a fővárosban, hogy végre találjak egyet, sikertelenül. Ugyan egyre, az Atomium közelében, éppen az Erasmus-ház irányába haladva, rábukantam, de a jelekből következtetve évek óta elhagyott lehetett. A Schwann nevű fehér bokorrózsát keresem – annak is a magas törzsre oltott változatát, amelynek egészen nagy a virágfeje, s a szirmok belseje, mintha éppen a félhomályban nyitnánk ki egy nagyméretű könyvet, s a gerincvágatban látni illet, enyhén zöldfehér színt. Először az önkiszolgáló élelmiszerbolt fölötti körforgalom közepén láttam e rózsaváltozatot, s mert az utca arra emelkedett, a méter magas törzsű rózsafácskák tömege a lejtő fölött kontúr nélkülien hajladozva, mintha szellemek lennének, figyelemre méltó jelenségnek mutatkozott. De nemhogy ezt, más rózsákat, s más növényeket se találtam – kertészetek híján. Végül Magyarországon vásároltam, egy német áruházláncban, szabad gyökeres állapotban.

Ezen a nyáron már kinyílt. Augusztusban egyetlen virággal ékeskedett, másfél hónappal később pedig már öttel. Most ismét egy virít, illattalanul hajladozik a lakás bejáratához felvezető lépcső oldalán, közrefogva a kenderpálmával, fahéjcsérjével, néhány patio-rózsácskával és a széles dézsa levéldísznövényeivel; olyan, amilyenek elképzelem.

Van még két fehér rózsatövem, az egyik, amelynek a neve a Szűz, a paloznaki kertben él, s jó, ha nyárelőn, illetve ősszel hoz két-három bimbót. A harmat nyoma is meglátszik a szirmain, mindig piros pöttyök és foltok borítják, de értékét ez sem csökkenti. A másik az automata működtette garázkapu balján áll, a szomszéd orgonái ráhajolnak, nem éri nap, ezért szüntelen beteg. Az első növény a kertemben, amely megkapja a rozsdagombát, majd pedig a lisztharmatot. Sajnálom elpusztítani, holott tőle fertőződik be a többi rózsám. Talán át kellene egy naposabb és szárazabb helyre ültetnem, csak nehéz ilyent találnom. Inkább vissza-visszavágom, sűrűbben permetezem, s elnézem, hogy sosincs rajta egyetlen ép, összetett levél, illetve bimbó sem. Holott a levelei is különlegesen: puhák, sárgás-bronzos csillogású a zöldjük, s a gallyazat tüskéje nagy, mint a cápa fog.

A Szűzet, ha mifelénk nemesítik, biztosan Erzsébet királynének neveznék. De mert, ha jól tudom, osztrák ember a nemesítője, feltételezem, eszébe se juthatott, hogy Ferenc József feleségéről nevezze el e mézsfehér, szinte üveghej-könnyű, s akként áttetsző szirmú virágot, a császár állítólag magyarkedvelő feleségét emígyen megörökíteni.

Veszprémnek amúgy van egy Erzsébet-parkja – korábban Lenin-liget volt –, amelynek közepén, cserjés vadgesztenye-bokrok előtt, az Erzsébet-büsztt álldogál. A nyugdíjasok klubja rendszeresen koszorúzza, az eseményről a helyi sajtó szorgalmasan tudósít. Mondják, több tucat Erzsébet-liget van jelenleg Magyarországon, s az Erzsébet-szobrok száma vetekszik az egykori Marxokéval, Engels-ekével, Leninekével. Ennél csak a Szent Mihályról elnevezett templomok száma lehet több. Veszprémben is van ilyen, a vár legmértősegteljesebb épülete viseli ezt a nevet, ámbar alig százéves, hiszen a legutóbbi tűzvész akkora kárt tett benne, hogy újjáépítették. Székesegyház amúgy, a méltóságból azonban nem részesült, mindene a napi több alkalommal fölzengető harangkongás, amellyel uralkodói vonásaira igyekszik a helybélieket emlékeztetni.

Mivel a tanszék és a tanterem, amelyekben tanítok, a székesegyház szomszédságában – az egykori Államigazgatási Főiskolában, korábban a nagyszeminárium épületében – található, ha a harangok zúgnak, szünetet tartok. Nem tudom a hangjukat túlkiabálni. Amúgy nem is lehet, és nem is az a dolgom.

A tanszék közelében van a Dubniczay-ház, a napokban nyílt meg benne egy svájci magyar zsidó gyűjteményből szervezett kiállítás. Ezt a házat európai uniós pénzből hozták helyre – a rendszerváltás után ez lenne a második épület a várban, amelyet itt-ott renováltak, máshol pedig rekonstruáltak. Ez a házfelújítási munka valamiért olyan képtelenségnek látszott eddig, s most, hogy befejezték, még mindig töprengésre ad okot.

A kilencvenes évek elejétől megszoktam, hogy az

alkalmilag pozícióba került elit menten eladott mindent, ami a keze ügyébe került: a politikusok és a politikusi reprezentációt biztosító értelmiségiek és üzletemberek sietve ajánlották fel a leértékelt, az általuk gazdaságosan nem használható állami vagyont a pénzzel rendelkező külföld számára, s mert elkótyavetyélték mindazt, ami addig közös volt és hirtelenjében gazdátlanra vált, e tevékenységükért a külföldi tőke jól megfizetett menedzsereivé váltak. Az egykori üzleti ismerősökből itt nagytőkést csináltak, maguk pedig ugyan alkalmazottakká váltak, de a jövedelmükből, úgy tűnik, egyre több politikussal tudják magukat képviseltetni.

Mindebből kisvárosunk profitál: soha annyi vezető művész, valamint a politikai és a gazdasági pozíciójú időszakos elit kokettálásának nem adott helyszínt Veszprém, mint a napokban, s éppen e kiállítás megnyitóján, s fényes elő- és utótalálkozóin.

A Dubniczay-ház udvarának idős fái erre a tanúk.

A felsőváros peremén a Szent Mihály-templom áll, s csak annak tűnik úgy, hogy képes uralni a várost, aki magamfajta léha turistaként a tövében ténfereg. Amúgy Brüsszel közepén terül el a felsőváros, s a templom azon a rézsún, amely elválasztotta a felsővárosi francia nyelvű arisztokrácia s a királyi család lakóhelyét a flamand lakosú kereskedelmi központtól. Az alapjaiban 11. századi, gótikus jellegű istenháza pedig katedrális, a belgák legfontosabb – talán legfontosabb – temploma. Azon tűnődtem a brabanti monstrum két homlokzati, csonka tornyát nézve, hogy itt is egy bevégezetlen mű – amikor megszólalnak a harangok. A hirtelen, életerős zajra nem röppennek fel galambok, Brüsszelben tán nincsenek is galambok. S nem áll meg az élet – villamosok zötyögnek tovább, szemétszállító autóra rakodnak, egy daru áttemeli terhét a forgalmas úttest felett s lehelyezi a katedrális előtti térre, s a földkéregben meghúzódó metró, avagy a pályaudvarról kigördülő vonatszerelvény megrengeti talpam alatt a földet –, csak a harangok zúgtak. Ez a harangjátéknyi zenebona – mondom – megrökönyít.

A veszprémi harangzúgást jól ismerem. Nemcsak azért, mert lassan harminc éve élem a várost, de mert egy éve a Szent Mihály-székesegyház melletti szemináriumi épületben dolgozom, így, ha felszólalnak a harangok, s illedelmesen abbahagyom a tanítást, mást sem tehetek, minthogy figyelem a kongó hangokból összeálló, darabos dallamot. Veszprémben, a katolikusok nagy-nagy büszkeségére, délben mindenhol megáll az élet egy percre. S a főharang azt mondja:

– Kinn van!

Kinn van? Kint van? – nem tudom.

A harang beszédének is van dialektusa, mint a veszprémi életnek.

A Szent Mihály- (s hogy a teljes nevét mondjam: és Gudula) katedrális tornyában megszólaló harang azt a zenét szólaltatta meg, amelyet az elmúlt hónapokban elég gyakran hallgattam, főleg, amikor Pécs és Veszprém között autóztam. A Sting és a Police együttes digitalizált számaiból összeállt album a kedves CD-im közé került, hetente több alkalommal is megszólaltatom, s most, amikor Belgiumban élek, ugyancsak magammal hordom, s valahol Köln és Aachen között meg is hallgatom. S jól

hallom? A katolikus Cathédrale St. Michel és Gudule homokos mészkből rakott tornyaiból Sting híres, 1985-ben szerzett, a szovjet–amerikai egymásnak feszülés ellen protestáló művének dallama csendülne fel?

Sting műve valójában Prokofjev ötrészes munkája egy érdekes részletének átdolgozása. A művet Prokofjev 1934-ben írta, filmzeneként, s a zenei szakirodalom a Lieutenant Kije Suite, Op. 60. második részeként ismeri. Claudio Abbado és Sting 1991-ben a Deutsche Grammophonnál rögzítette ugyan Prokofjev Péter és a farkas művét, tehát tudnom kellett volna, hogy Sting magához közelállónak véli az orosz-szovjet zeneszerzőt, brüsszeli tartózkodásom előtt azonban mindez nem lehetett számomra fontos.

A Kije hadnagy Jurij Tinyanov állítólag érdektelen novellája alapján készült. A hadnagy egy nem létező szatirikus figura valahonnan a 19. századból, a cári udvarból. Prokofjev ugyancsak meg volt elégedve zenei teljesítményével, ámbár a filmmel, amelyet Feinzimmer rendezett, nem. A filmzenét 1934-ben szívté dolgozta át, s alkalmazta benne a filmekből ismert eljárást, a kettős expozíciót. A korábbi ismert két motívum egyesítésével összegző, bitonális dallamvilágot állított elő, a vonások legato g-molljából és a fúvósok staccato f-dúrjából. A filmes és a zenei technika ebben a műben összekapcsolódott, két művészet egymást termékenyítő hatásának átélői vagyunk mi magunk is.

A Tinyanov–Prokofjev–Sting genealógia érthető. De miként, s főleg miért került a dallam a belga nemzeti katedrális harangjainak nyelvére? Avagy esetleges, éppen ezért kibogozhatatlan számomra e kulturális áthagyományozódás? Aminek tegnap és ma és holnap is tanúja – és részese – voltam-vagyok-leszek. Ugyanis a városba érkezésem után, hogy kísétálgam magamból az 1400 kilométernyi vezetést, az EU-épületekhez ballagok. Egy építkezést bádoglapok paravánjával fedtek el. A felvonulási területet elkerítő felületet, sok száz méteren át, könyvgerincekről készült fotók nagyítása borította, a világirodalom sok szerzőjének a neve és egyes művei sorjázta egymás után. Borges labirintus-könyvtára lehetett tán ilyesmi, főlemelő és mégis talmi. Számomra öröm volt azonban, hogy két magyar író is megidéződött a brüsszeli építkezésen: Szabó Magda és Vámos Miklós. (B. utólag, majd októberben, még rátalál Galgóczi Erzsébetre és Szentkuthy Miklósr.)

A montázstechnika lenne e város lényege?

Ahogy Sting és Európa fővárosa képes egyazon haranghangon megszólalni?

Délután három óra felé érkezem meg, s hét felé, nyugtalan alvás után, már a környék földelésébe fogok: amíg nem találok magamnak néhány megnyugtató pontot, utcasarkot, ahol a csatornarács nem pont olyan, mint a környék csatornarácsai, megdőlt kéményű házat, hevesen virágzó jázminövet, szép, avagy csupán korábban sosem látott mosolyú zöldségárust, fagyalító leánykát, nincs nyugodalmam. Keresem a helyemet, ahol otthonos lehetek, amelynek számomra is akad jelentése, s ahol nekem is jut néven nevezhető szerep.

A környék túlságosan egyszerű. A belga emberek is egyszerűek, hadd mondjam úgy: keresetlen azok. (Kere-

setten egyszerűek? Hm. Igen.) De maradjak a városnegyednél. A keskeny út jobb oldalán, a délutáni árnyékban tömött kocsisor, a balon egyetlen autó sem. A földszinti lakások – egészen nagy ablakok vannak mindegyiken – mint-ha kihaltak lennének, de az emeleten minden ablak tárva. Függyöny egyiken sem, mégsem néz ki rajtuk senki. Ez a leplezetlenség a lakásban is feltűnik: amikor odaállok az ablakhoz, a szemközti lakásba látok, sőt átlátok rajta, hiszen egy belső udvar fájának lombján akad fenn először a tekintetem.

A St. Pierre hosszan tart, ami az itteni léptékek szerint legalább 5 perc sietősebb séta. A St. Pierre-teret köti össze a van Meyel-térrel. A helyieknek, úgy látom, mindkét hely érdektelen, legalábbis abban a rekkenő hőségben, amely fogadott. A St. Pierre-teret harántirányban villamossínek metszik, átszelve a körforgalom bekerítette terecskét: ez a tér nekem újdonságot nyújt, s így első azon pontok között, amelyek az otthonosságot ígérik. A tér fái, mint apám körtebokrai, lapítottak, mint a francia kertekben szokásos: az egymás mellé szorosan ültetett fák koronáját közös támrendszerhez alakítják, s így olyanná alakul e parkocska két félköríves fasora is, mintha két lombpalástot képeznének. Amúgy más is felkelti a figyelmemet: a fatörzsek között, combmagasságig, vízugarak törnek fel, s zuhog mindegyik vissza saját, lavórnyi medencéjébe.

A térről fölsétálva az emelkedőn (s e sétát megzavarja, hogy nem tudom, hová is rakom az autóm és az éppen hogy megkapott garzonlakás kulcsát) a metró Merode megállójánál kikötte, ahol a Carpe diem presszó saroképülete húzódik, s meghúzódnak ott mások is, vagy az üvegportál, vagy a zöld sövény megett, megmutatta magát Brüsszel. Életlennek látszik. A járdákon ugyan emberek lötyögnek, de az úttesten, e vasárnap délutánon szinte alig jár valaki. De mihelyt a Jubel-park felé fordulok, meg kell változtatnom véleményemet. Tán népiünnepély lehet, mert a diadalív előtt sátrak állnak, hatalmas, szürke füstfellegeket eregetnek a lacikonyhások, s olyan tömeg hömpölyög a parkot villaként közrefogó két avenue-n, amelyenket Veszprémben csupán az ingyen virágosztogató napok korai délelőttjein lehet látni az Óváros-téren.

B. másfelé terel: egy háromszögnyi terecske sarkában, két ház keskeny közébe felhúzott háromemeletes házhoz. Itt minden épület háromemeletes, persze, ez sem más, s ugyancsak keskeny, tán szabányi széles. A földszinten az egész szélességet kitöltő bejárat. Fölötte, az emeleten balkon, amely úgy nagyítja meg a lakás alapterületét, ahogyan azt a polgári furfang lehetővé teszi. A balkon fölött szabálytalan, a ház karakterét megadó ablak. Majd pedig a felhőkbe törekvő tetőszerkezet.

A maison Cauchie a rue des Francs legszebb háza. Csupa lány vonal, barna fa és szürkésbarna, íves, csavart, finoman megmunkált vasszerkezet. Magas és keskeny ablakok. Növényi ornamentika, ahogy azt a japánoknál láttuk, no és a Raffaelt követő angol praeraffaelitáknál. Brüsszelben, mivel az 1890-es években sokan építkeztek, mintegy kétezer szecessziós ház készült el – közéjük tartozik ez a Paul Cauchie építész megalkotta ház is. Amúgy maga az építész lakta. Megnyújtott, karcsú oszlopok, keskeny valahány, s a ház valamennyi ablaka, valamennyi díszítménye is vékony és sávós – hasonlatot keresek rá,

s minduntalan a fény felé növekvő növényhez illő szavak tolnak elő.

Ami azért furcsa, mert egyetlen házhoz tartozó növényt sem bírok fölfedezni.

Sőt, a sétám alatt – bár az utakat fasorok fogják közre, az impozáns paloták, középületek előtt zsebkendőnyi kert húzódik meg, s a növényállomány arra utal, hogy szakképzett, a növényekhez értő kertész tervezte valamennyit – az ejt leginkább kétségbe, hogy Brüsszelt növénytelennek találom. A sok növénylakó ellenére egyetlen olyan tenyérnyi helyre nem bukkanok, amelyben a növény a lakóról, a hely tulajdonosáról beszélne. Amit látok, az kizárólag a reprezentáció kelléke, mintha a veszp-rémi, hozzám közelestant élő gazda házáat és udvartartását látnám: egy közösen megformázott norma szerint alakul ki s azt is képviseli. A balkonok, az ablakpárkányok, a tetőteraszok egytől-egyig növénytelenek. Mi több: semmi nem utal arra, hogy ezek a terek emberek által használtak. Még csak galambszar se színezi el a korlátokat, oszlopokat, medencéket, karókat és teraszokat.

Másnap aztán el se hiszem, hogy a belgák elődei voltak azok a művészek, akik a Musée Royaux des Beaux-Arts remekait készítették. Az Aix-en-Provence-ből származó, 15. századi Barthélemy d'Eyck angyali üdvözlétén az oszlopfejeket övezik csak a növények, babér és rózsza, a Szent Lucia legendáját megfestő mester azonban már tavaszvégi kertbe helyezi alakjait. S a bokrok között piros, tányér-szerű virágú, embermagas rózsák pompáznak, még akkor is, mikor a szent szemét éppen fogóval tépik ki. Memling ugyancsak nem merete még a természetet ábrázolni, de a legfőbb női szent, Mária karosszékének kéztámlájára mégiscsak odafest egy rózsát, még ha az fafaragvány is. A Jan de Witte-triptichon középső paneljén, amely a Madonna a rózsalugasban ábrázolási típus egyike, tobzódnak a virágok. A fából készített lugast befutják a rózsaszín árnyalat rózsái, az anya balján illatos madonnaliliom, s mögötte, akárcsak a gótikus kertekben, gyeppad zöldell a téglafal tövében.

Brüsszelre mára csak ezek a veres téglafalak maradtak jellemzők.

Három-négy templom megnézése után még kevésbé értem a város növénytanhoz való viszonyát. A harmadik reggelen, amikor még nem nyitott ki a Musée Royaux des Beaux-Arts, egy órát tébláboltam, s jutottam véletlenül, toronyiránt haladva, a Notre-Dame de la Chapelle-be. A kézművesek temploma eredetileg román stílusú volt, de mert leégett, a 15. században gót ízlés szerint újraépítették. Az oromzaton tömött virágdíszítés – nem értettem eddig, honnan is értettem volna, hogy mitől van az, hogy e század itáliai szoborfelei olyanok, mintha az antikvitásból kerültek volna át, míg a németalföldiek oszlopfelei mindenféle újdonságokat rejtenek: levél- és virágdíszesek. A Notre-Dame de la Chapelle oszlopfelei például nem elrajzolt-elfaragott akantuszlevelekből, hanem húsos, lapos, méretes káposztalevelekből állnak. A brabanti gótika sajátjának mondható e növénygazdag, realizisztikus díszítés.

Reggel hosszan alszom, szombat van. Fáj a tarkóm, görcsöl a kisagyam, a jobb homlokom. Beveszek az izületi gyulladásra való fájdalomcsillapítót, s elmegyek a Bakonyba: virárganak, hadd lássam hát a kikericsket.

Mire visszaérek, a gyomrom görcsöl, szédülök, a két szemem alkotta képből az agyam nem csinál egyet, hányingerem ébredt és szorongok. Az újabb gyógyszer tovább rontja a hangulatomat. Végül lekötöm a bal szememet, attól megnyugszom: ugyanakkor, amihez eddig olyannyira ragaszkodtam, a térzékelésem eltűnik.

És a v-betű is beragad a komputerelem klaviatúráján.

Enni sincs kedvem, rádőlök a bevetett ágyra s fél szemmel silabizálom Nagy Sándor kettős életrajzát: az övét és Kőrösfői-Kriesch Aladárét. Római éltük titkainál tartanék éppen – de fárasztó az olvasás.

A dió közben hull: szinte minden két szó közé bekoppan egy-egy. Éjjel nehéz harmat esik, s a délelőtti tűző nap gyorsan felnyitja a dióburokot. A kutyák, tudom, ott ülnek a fa alatt, s várják és nézik a dióesőt. Kicsi szereti a diót, zuhantában kapja el, s mire a földre helyezi, már el is roppantotta. De többnyire nem tudja kiszedni a dióbelet a házából.

Napok óta hever a sárga cetli a pulton, nem temetik maguk alá a konyha hordalékai. Az ilyen ragacsos szélű lapocskákat arra használom, hogy a bármi okból megjegyzendő könyvoldalak szélére ragasztom: afféle számarfülpótlékként. Brüsszelből érkezek haza, vagy máshonnan? Az áll rajta:

Szia Angyal! Kutyák kaptak enni. Egyél. Szia. ☺

Nem nekem szól. Hát hagyom a helyén, ahová tették, majd rátalál, ha megérkezik a megszólított.

Bulgáriában. Egykor megígértem barátnémnak, s most tartom a szavamat. Én vezetek, de olyan óvatosan, mintha függőhídon át hajtanék ezer kilométeren át.

Az ezer méter magasban épített rilai kolostor udvara puritán. Az egyszerűség tovább már nem fokozható. Ennél kopárabb, a semmihez közelebbi kertet el sem tudok képzelni: a 3200 négyzetméteres udvaron, amely mellett az épületek tere – közel 5000 négyzetméteres – se kevés, nincs más, mint egyetlen zöldes fűfoltba ültetett három fenyőféle, amelyek közül csak egy lucfenyő, ami felnőtt méretű, s alattuk néhány illatos geránium-tő, és a Szűz Mária újjászületése nevű templom hátsó jobb oldalán, a bejárat mellett egy különös, fehér és vattaszerű szövetnekkel elborított futórózsa. Ha nagyon átgondolom, a kődarabokkal kirakott udvaron a résekben kell, hogy egyéb növény is vegetáljon, de tisztességgel csak azt mondhatom, az árkádok alatt, a kőedényekben itt-ott nevelkedett némi gólyaorr, s az egyikben, talán a szerzetesek kórháza előttiben, hosszú levéllyelű petrezselyem. A három faféle a dzsámiszerű, ólomlemezekkel borított tetejű templom jobb oldalán, a szerzetesek konyhája előtt álldogál, s mindegyik olyan tökéletes formájú, amelyet csak a szakkönyvekben látni. A fenyő gallyai meredek háztetőszerűen omlanak alá az oldalágakon, a főágon havasszürke zuzmó is ül, mint téli épület tetőgerincén az elegáns hótaréj. A hamisciprus laza lombja illik a leginkább a nyíratlan szakállú, kótyagosnak tűnő, langaléta szerzetesekhez, akik ifjak, néha-néha felnevetnek, holott egymagukban álldogálnak, de aztán lehunyják hosszú szempillás szemhéjukat szemükre, és monoton hangon

folytatják zsolozsmájukat tovább. A harmadik fenyőfélé valami gömbcypus, kékes levelű és a formája oly tökéletes, mint csak annak lehet, aki fölött valami isten uralkodik.

Rila kamaszkorom szépséges kolostora: miatta kezdem az ortodox kereszténységgel foglalkozni, s miatta, hogy a mai napig számomra oly tökéletesnek tűnik a magányos, kolostori élet. Évek óta vágyom arra, hogy legalább egy időre, lehet az akár két év, hagyjanak magamra, s foglalkozhassak azzal, amire hitem szerint való vagyok. Talán csak egy tő rózsával, amely akár lehet ugyanolyan, mint a Rilai Szent János minden évben megmosott és fehér selyem hajjai között hánykolódó csontjait befogadó templom oldalvégében nevelt, a templomkapu felső ívéig felnőtt futórózsza.

A kolostor ugyan 917-ben alapított, de a temploma csak a nagy tűzvész után épült, 1860 táján. Zahari Zograf vagy testvére, Dimitar festő készítette a freskók jobbik részét, úgy sejttem, azt is, amely az öt kupola egyikében látható: Szűz Mária méhében az éppen megfogant Jézust ábrázolót. A rózsza – amúgy ugyanolyan univerzumjegy, mint Szűz Mária ölében Jézus, vagy Krisztus kezében a hol becsukva tartott, hol kinyitott könyv – ugyancsak megtépzott és vegetáló. A sok eső és a szüntelen pára miatt vastag, lisztharthatból növekedett boholyréteg borította be vékonyka, hajlékony gallyait, a tüskéket, a leveleket, sőt még a csészelevelek visszahajló, fémesen merev cimpáit is.

A mintegy tíz festő által készített ezerkétszáz freskó javarészeivel kívülről beborított templom belül rózsailatú, kívül pedig gerániumszagú. Meglehet, a kitarató őszi eső miatt borította el a három-négy épületelemmel körbehatárolt udvart a gólyaorr-odor, hiszen ez a növény akkor bocsátja ki magából a geraniol-olajat, ha a levelek illóolajtartálykái valamilyen mechanikus hatásra – szélfúvásra, esőcseppek becsapódására – felszakadnak, s a mostani esőzés kiválthatott ilyesmit. A rózsza- és a gerániumillat együttese eltünteti a fáradság érzetét, s megnyugtató hatású. Aki belép a kolostorba, érezheti akár, hogy a paradicsomba tért be, ahol karsú fehér oszlopok és barna csikokkal sávokra osztott arkádok között tömjén ég, szüntelen zsolozsmáznak a szerzetesek és a tekintet neki ütközik a magasba emelkedő hegyfalaknak.

Mondom, hogy Szófia lehetetlenül puritán. Két nap ottlét után az egyetlen botanikus kertjébe menekülök, hogy végre lássak szabályos kinézettel rendelkező s egyéniségét megtartott élőlényt. A Természettudományi Múzeum boltjában megpillantható, megvásárolható aranyhörcsögök, nyulak, papagájok, kanárik és takarmányállatok: tücskök, kukacok és muslicák után növényekre sóvárgok, s mert efelé ugyan léteznek parkok, de bennük a fűvön kívül csupán közfák álldogálnak, ha vannak, s mert a nevesebb körforgalmaknál se találtam egyebet büdöskék-nél, petúniáknál, hogy kóborlásom során rábukkanok az egyetemi gyűjteményre, két levával megnyílik előttem a rácsos kerítés kapuja, s bejutok a törpékben és zöldre

mázolt gipszbékákban gazdag kollekcióna. A kutya, amely átvág a Levszki tér körforgalmán, megállítva a közlekedést, azonban jobban leköt, mint a ványadt broméliák, sápatag muskátlik és a hibrid-rózsák silány kollekcója. Így aztán úgy fogom elhagyni ezt a rózsaszagú országot, hogy nem látok egyetlen tő olajrózsát sem.

De a Rózsza-dzsámiba se jutok be, holott nagyon vágytam arra is.

Az előadóterem hosszú és fényesre lakkozott felületű asztalán hatalmas csokor művirág. A szeminárium, amelyen részt veszek, a természetkép európai változatainak irodalomban történő megjelenéseit taglalja. Az asztal körül román, spanyol, szerb, többnyire közép-európai kollégák – de franciául beszélnek leginkább. A számos szempontból felemás helyzetet mutatja az a festmény is, amely az asztalfőhöz állított felolvasóállvány mögött terpszkedik: Ohridi Szent Kelemen könyvet olvas. Tegnap elmentünk magyar barátnémmal megnézni a központi székesegyház altemplomában elhelyezett ikonokat. A bolgár ikonokon a szentek, a szerzetesek és a világiak kezében a 16–17. század fordulójáig, utalva a bizánci–görög–hellenisztikus hagyományra, a könyv formája minduntalan volumen. Tekercsek őrizték a fölvilágosodásig a szöveget, különösen, ha az szent volt. A textus szentségére – a kép nézője tudja, ha nem is olvashatja – a volumen utal. Ohridi Szent Kelemen kódex-formájú, lapozható, a lapokat a gerincén egybefogó könyv anakanonisztikus, miként az is, hogy a szent a könyvét állva, kezében tartva olvassa. Ha netán használtak is a 10. században kódexet, az olyan nagy lehetett, hogy tömege miatt azt kézben tartva nem lehetett olvasni, lapozni pedig végképpen nem.

E vasárnapom amúgy is kesernyés. Tegnap este a fogadás – a tisztí klubban láttak minket vendégül, egy hodályszerű teremben – után a hotel portáján hagytam a fényképezőgépet, benne valamennyi szófiai felvételemmel. Kétségtelen, szórt volt már a figyelmem, mentseget nem adnak sem a borok, sem a kései időpont. A recepción nem ült hosszú ideig senki, márpedig a számlát rendezni akartuk. Utóbb pedig lassan, tetű lassan készült a szállásdíj összegzése. S reggel pedig már az autómiba is bepakoltam, amikor eszembe jutott a fényképezőgép. Elhagytam!

Társaim emlékeznek, hogy a portáig még a vállamon lógott, majd hogy a búcsúzáson, az egyik szobában folytatott borozáskor már nincs nálam. A portán hagytam, a pulton, vagy az előtte álló asztalok egyikén?

A recepció nem tud az eszközömről. Mígnem az egyik német vendég említi, hogy éppen ennek a recepció asszonyának ő maga adta át a gépet, mert észrevette, hogy én s éppen ott feledtem. Így aztán, amit a szállodai alkalmazottak eddig tagadnak, megkerül a gépem, csöppet sem hagyva kétséget afelől: ha nem siet segítségemre az ismeretlen hölgy, a fényképezőgépet a Sheldika hotel alkalmazottja talált és nem keresett tárgynak minősítve sorsára hagyja. A gépbe zárt rilai és botanikuskeri felvételekkel együtt.